

3. Шкаберін В. М. Регіональна політика як інструмент формування продовольчої безпеки / В. М. Шкаберін // Актуальні проблеми державного управління. – 2009. – Вип. 1 (23). – С. 134–144.
4. Режим доступу : http://www.lawgroup.com.ua/storage/npa/Energetica/Alternativ/ES/30_1.pdf.

Рецензенти:

Березівський П.С. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій ім. проф. Є.Храпливого Львівського національного аграрного університету;

Линдюк А.О. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії Львівського національного аграрного університету.

УДК 338.242: 519.86

ББК 65.050

Король В.С.

**НЕОБХІДНІСТЬ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ В РЕГІОНІ**

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України,
кафедра менеджменту і маркетингу,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 82,
тел.: 596144,
e-mail: king_stat@mail.ru

Анотація. У статті розглянуто основні пріоритети стратегії економічного розвитку регіонів, визначені базові стратегії розвитку, сформульовані підходи щодо формування ефективних стратегій.

Ключові слова: регіон, стратегія економічного зростання, регіональний розвиток, державне управління.

Annotation. The article considers the main priorities of the strategy of economic development of the regions defined basic strategy formulated approaches to forming effective strategies.

Key words: region strategy for economic growth, regional development, public administration.

Вступ. Проблема прискорення розвитку України та її регіонів стала однією з актуальних на початку ХХІ століття. Глобальні виклики постіндустріальних країн привели до ідеї інноваційного розвитку, який забезпечує лідируючі конкурентні позиції країни на світовому ринку. До цього слід додати підвищення вимог населення країни до зміни якості життя, розвитку соціальної сфери та середовища проживання, екологічні виклики й жорсткість норм господарської діяльності у зв'язку з реалізацією світовою спільнотою парадигми стійкого розвитку.

Постановка завдання. У вирішенні завдань прискорення розвитку країни різко зростає значимість регіонів. Причин тому кілька: по-перше, розвиток цілого неможливий без розвитку складових; по-друге, регіони потенційно мають можливості пошуку шляхів локального прориву й подолання негативних тенденцій у розвитку, закладених неринковими методами господарювання; по-третє, змінилося розуміння ролі регіонів у розвитку країни. За радянських часів вважалося, що регіон – це територія для розміщення виробничих сил відповідно до політики, яка визначається центром. У цей підхід логічно вписувалася ідея вирівнювання умов життя в регіонах. У новій парадигмі зростає відповідальність регіональної влади за ефективність процесів діяльності на своїй території, а допомога центру все більше набуває адресний характер.

Регіон з позицій світової економіки більший, ніж окрема країна, і являє собою територіальну спільність, що має системоутворюючий природно-географічний фактор, наприклад Карпатський регіон. У статті регіон розглядається з точки зору національної економіки, згідно із загальним для всіх країн його поняттям, розробленим в рамках Європейського Економічного Співтовариства. Згідно з ним, регіон є відносно самостійною територіальною одиницею, яка має соціально-економічну єдність з усією національною економікою, а економічні процеси, що відбуваються на даній території, відображають певні закономірності суспільного відтворення, формуються під впливом взаємопов'язаних економічних, соціальних і природних факторів. Практично не викликає заперечень твердження авторитетних учених-регіоналістів, що в національній економіці регіон є не тільки підсистемою соціально-економічного комплексу країни, але й самостійною його частиною з особливими формами прояву стадій відтворення і специфічними особливостями протікання соціальних та економічних процесів. Тобто при наявності властивостей цілого регіон має специфічні проблеми, що зумовлюють необхідність дослідження регіональних тенденцій і розробки механізмів вирішення територіальних проблем.

Обґрунтування стратегії економічного розвитку регіонів є достатньо вивченим науково-практичним аспектом державної регіональної політики, що відображено в працях учених, серед яких О.М.Алімов, О.А.Амоша, О.О.Бакаєв, З.С.Варналій, В.В.Волошин, В.М.Геєць, Б.М.Данилишин, М.І.Долішній, В.В.Дорофієнко, С.І.Дорогунцов, В.С.Кравцов, А.С.Лисецький, І.І.Лукінов, Л.Г.Мельник, А.І.Мокій, Я.Б.Олійник, Н.В.Танчук, М.А.Хвесик, Л.Г.Чернюк, М.Г.Чумаченко, Л.Б.Шостак та ін.

Незважаючи на достатній рівень вивченості проблеми формування та реалізації стратегії регіонального розвитку, наявність чималої кількості нормативно-правових актів, і досі залишаються невирішеними багато питань. Досі присутня територіальна диференціація регіонів України, не завершено реформування адміністративно-територіального устрою, не сформовані механізми стимулювання місцевих громад до прискорення розвитку регіонів, не оптимізовано процеси централізованого регіонального регулювання та підтримки місцевих ініціатив, у т. ч. співвідношення їх інтересів тощо. Усе це засвідчує необхідність постійного вдосконалення існуючих концепцій соціально-економічного розвитку регіонів України.

Результати. Згідно з трактуванням академіка А.Г.Гранберга, під регіоном розуміється “певна територія, що відрізняється від інших територій за рядом ознак і володіє деякою цілісністю, взаємозв'язком її елементів” [1, с.16]. Академік Н.Н.Некрасов визначив регіон як велику територію країни з більш-менш однорідними природними умовами й характерною спрямованістю розвитку виробничих сил на основі поєднання комплексу природних ресурсів з відповідною, яка склалася, і перспективною матеріально-технічною базою, виробничою й соціальною інфраструктурою [2, с.22–23].

Регіональна організація країни сформувалася в епоху планової індустріалізації, коли регіони розглядалися як сукупність географічно сполучених виробничо-технологічних майданчиків, що спільно забезпечують збалансоване й динамічне зростання економіки. Регіональний розвиток країни здійснювався як планове розміщення на території продуктивних сил: розподіл населення, визначення інвестиційних пріоритетів і термінів проектного освоєння окремих територій.

Регіон як категорія державного управління (від лат. “regio” – країна, область, простір; region – англ.) – визначені законодавством територіальні утворення із системою органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування (Автономна Республіка Крим, області, міста Київ і Севастополь). З метою планування та регіонального розвитку можуть визначатися макрорегіони в складі декількох регіонів чи їх частин, які характеризуються специфічністю, цілісністю та спільністю розвитку й визначені законодавством для досягнення особливих цілей розвитку території.

Останнім часом країни ЄС вдаються до послаблення впливу регулюючих структур на соціально-економічний розвиток регіонів. Так, на початку світової фінансової кризи, у 2008–2009 роках, Єврокомісія в прискореному темпі спрямовувала кошти регіональних структурних фондів у проблемні регіони для недопущення радикального падіння рівня виробництва. У той час регіони ЄС, які мали право на допомогу структурних фондів, отримували кошти на розвиток інфраструктури, створення нових робочих місць, підтримку суб'єктів малого підприємництва й прискорене впровадження інновацій.

На період 2014–2020 років Єврокомісія радить дещо скоротити бюджет регіональної політики.

Одночасно Комісія пропонує інновації, які мають посилити роль програм підтримки конкурентоспроможності поряд із програмами єднання (згуртування), які в основному спрямовані в регіони й міста нових країн – членів ЄС. Найбільш контраверсійною пропозицією є новий запропонований принцип “макрокондиціональності” – залежності виплат структурних фондів від дотримання національними урядами макроекономічних показників, що гарантують стабільність економіки ЄС [3]. Тобто слід говорити про подальший відхід від політики тотального фінансового патерналізму центру відносно регіонів в ЄС.

Регіональна політика до 2020 року буде розвиватися на базі програмного документа “Порядок денний для територій у ЄС 2020” [4], який визначає, що загальною метою регіональної політики залишається політика згуртування (вирівнювання диспропорцій регіонального розвитку, досягнення подальшої інтеграції та конвергенції всіх країн – членів ЄС).

Регіональний розвиток на сучасному етапі демонструє низку проблем, які можливо вирішити лише при зміні інституційних підходів до формування державної регіональної політики та основного механізму її реалізації – Державної стратегії регіонального розвитку.

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року має сприяти реалізації таких цілей, як:

- забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини на всій території країни незалежно від місця її проживання;
- сприяння сталому (збалансованому) регіональному розвитку;
- сприяння збереженню та створенню нових робочих місць, подолання бідності населення регіонів України (насамперед бідності працюючого населення);
- удосконалення державного управління регіональним розвитком, обґрунтування цілеспрямованого розвитку економіки регіонів, узгодження галузевих і секторальних програм розвитку регіонів із Стратегією регіонального розвитку;
- створення умов для ефективної реалізації внутрішнього потенціалу розвитку регіонів (у т. ч. ресурсного, інституційного, організаційного тощо);
- створення сприятливих умов для впровадження структурно-інноваційних зрушень, реалізації інноваційно-інвестиційного типу зростання регіональних економічних комплексів;
- забезпечення економічної інтеграції міст, сільських територій та територій зі спеціальним статусом (гірських та ін.);
- забезпечення розвитку й ефективного використання людських ресурсів на регіональному рівні;
- формування сприятливих умов для зростання масштабів та інтенсивності міжрегіональної економічної співпраці – основи економічної консолідації країни;
- інтенсифікація механізмів міжрегіональної кооперації регіонів усередині країни та з регіонами інших країн (насамперед у сферах виробництва, НДДКР, інфраструктурного забезпечення регіонального розвитку);

- зростання конкурентоспроможності регіональних економік як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках (у т. ч. шляхом зменшення енергетичної залежності регіональних комплексів, стимулювання енергозбереження, поширення практики використання відновлюваної, альтернативної енергетики тощо);

- формування в регіонах України засад “зеленої економіки”, утілення стандартів сталого (екологічно-зорієнтованого) регіонального розвитку.

З урахуванням реальних варіантів розвитку України визначимо чотири базові стратегії:

1. “Інерція” – стратегія продовження нинішньої політики та відмова від радикальних змін. Передбачаються переважно тактичні маневрування уряду між групами інтересів з пріоритетом економічної і політичної “стабільності”, що розуміється як збереження “статус-кво”, над розвитком. Поки існує приплив грошей ззовні, ця стратегія забезпечує зростання доходів населення, хоч і повільне. Але недостатній облік довгострокових наслідків прийнятих рішень і сповільнена реакція на виклики, що виникають, призводять до накопичення невирішених проблем. У перспективі – економічне відставання від інших країн.

2. “Рантьє” – джерелом коштів виступають як поточні, так і накопичені доходи, отримані від експорту первинних ресурсів. Перерозподільча політика держави позитивно сприймається населенням, особливо його низькодохідними групами внутрішнього ринку при сприятливій кон’юктурі на світових сировинних ринках; вимагає акумуляції в бюджеті значних доходів від видобутку й експорту природних ресурсів, здійснення масштабних програм державного перерозподілу й егалітарної патерналістської політики; призводить до подальшого посилення ролі держави. За сценарієм Рантьє стоять традиційні для ХХ ст. популістські коаліції, які можуть бути дуже впливовими в країні з високим рівнем соціальної нерівності.

3. “Мобілізація” – стратегія концентрації ресурсів на важливих напрямках (енергетика, інфраструктура, високотехнологічне машинобудування, нанотехнології тощо) та їх масштабного перерозподілу державою. Базовими секторами-донорами в рамках цієї стратегії можуть бути машинобудування, металургія, авіаційна промисловість. Приплив ресурсів у “прориві” галузі приводить до їх модернізації, але відносно скорочує засоби, що спрямовуються на підвищення реальних доходів населення, бюджетників і непрацюючих громадян. При відносному зростанні в цілому буде спостерігатися слабе зростання (або навіть стагнація) доходів більшості населення. Ця стратегія вимагає втручання держави в господарське життя, домінування в економіці державних корпорацій, відповідальних за окремі “проривні” сфери, форми державно-приватного партнерства, орієнтованого на сформульовані державою пріоритети.

4. “Модернізація” – стратегія поетапного формування громадських коаліцій, які виступають за глибоку модернізацію інституціональних механізмів, що забезпечують інноваційну й інвестиційну активність, якість суспільних інститутів і державного управління. Така стратегія можлива на основі широкого розвитку приватного підприємництва, про що свідчить світовий досвід. Стратегія вимагає зосередження зусиль держави на випереджаючому розвитку виробничо-фінансової, науково-освітньої, інформаційної, транспортної та соціальної інфраструктур, що сприяє максимально повному використанню як ресурсних і територіальних переваг країни, так і творчого потенціалу її населення.

Відзначимо, що “Модернізація” є принципово довгостроковою стратегією, яка передбачає розширення тимчасових горизонтів і прийняття рішень в умовах підвищення відкритості економіки для міжнародної конкуренції. При цьому частка державних витрат у ВВП у середньо- і довгостроковій перспективі залишається стабільною. Стратегія створює сприятливі базові умови для сталого економічного зростання та підвищення добробуту громадян. Формуються інституційні передумови для успішного розвитку

бізнесу, що різко зменшує ризики залежності від кон'юнктури світового ринку сировинних ресурсів, підвищує роль внутрішнього ринку як джерела попиту. Але її реалізація вимагає значних зусиль влади в незвичних для неї напрямках – залучення громадських сил до модернізації бізнесу, суспільства й держави. Це може викликати істотний опір реалізації стратегії зі сторони певної частини бюрократії, для подолання якого потрібні заходи контролю й розробка системи компенсацій.

Стратегії “Інерція” і “Рантє” є найбільш простими з точки зору їх здійснення, “Мобілізація” близька за духом до практики управління радянською економікою. Стратегія модернізації є найбільш привабливою, але й найскладнішою для здійснення. На наш погляд, з урахуванням сировинного потенціалу України стратегія модернізації не може бути єдиною, а перехід до неї одномоментним. Отже, необхідний комплексний підхід, що дозволяє брати до уваги різні аспекти економічного розвитку й завдання модернізації господарства на різних рівнях економіки. Вважаємо, на рівні регіону це можливо в рамках розробки стратегії економічного зростання.

Усі розглянуті вище підходи й пропозиції, так чи інакше, апелюють до показника ВВП. С.А.Суспіцин указує, що “в багаторегіональній системі показник зростання національної економіки є виваженою величиною регіональних темпів зростання, і його зміни йдуть за змінами основної групи регіонів, що становлять у сукупності більшу частину національної економіки. З іншого боку, усякі новації центральної влади, спрямовані на створення умов для стійкого зростання економіки, очевидно, дають максимальну віддачу в регіонах, найбільш підготовлених до їх сприйняття, і, отже, можна говорити про різні швидкості їх розповсюдження в економічному просторі, а значить, і про різну реакцію регіональних економік у кожен фіксований проміжок часу” [5, с.7].

Нині на регіональному рівні стратегія економічного зростання не розробляється, але її формування, думаємо, дозволить системно пов'язати різні аспекти:

- якість економічного зростання (інтенсивне економічне зростання, екстенсивне, сировинне, інноваційне, поліпшуюче умови життя населення або погіршуюче їх і т. д.);
- фактори зростання (інституційні, інфраструктурні, культурні та інші);
- моделі зростання (індустріальна, постіндустріальна).

Формування стратегії економічного зростання сприятиме пошуку шляхів регіонального розвитку та вирішенню актуальної нині проблеми – домогтися керованості регіонів, як це було при радянській владі, або визначити можливості, які дозволяють країні та її частинам дійсно розвиватися. Поки на це питання немає однозначної відповіді.

В останні роки дуже багато уваги приділяється питанням стратегічного розвитку регіонів. Із цією метою активно запозичуються корпоративні технології стратегічного управління, які виходять з того, що на майбутній стан тієї чи іншої території можна впливати за допомогою позитивно поставлених цілей і спланованих дій щодо досягнення нового якісного стану, що забезпечує відповіді на глобальні й нагальні виклики. Однак упровадити інструменти стратегічного управління в регіонах набагато складніше, ніж у господарюючих суб'єктах. Регіон – це слабо структуроване й не об'єднане єдиною метою утворення, у рамках якого практично відсутні формальні відносини між численними соціальними групами й економічними агентами. Вони борються за територіальні ресурси (у тому числі владно-адміністративні) і прагнуть включити конкуруючі цілі в стратегію розвитку регіону.

На наш погляд, не тільки ця обставина ускладнює використання інструментів стратегічного управління на регіональному рівні. Досі не вирішено багато питань змістовного характеру: які стратегії повинні формуватися; скільки стратегій потрібно розробляти і яка їхня можлива підпорядкованість; як стратегії регіональної адміністрації мають співвідноситися зі стратегіями великого й середнього бізнесу, що діють на території; як специфіка регіону впливає на зміст стратегій і т. ін. Але при всіх зазначених

труднощах розроблені методи та інструмент стратегічного менеджменту слід адаптувати до цілей управління на регіональному рівні.

Уперше необхідність розробки економічної стратегії для компанії обґрунтував у 70-х рр. XX ст. представник Гарвардської школи бізнесу К.Ендрю. Він охарактеризував її як досягнення відповідності між суспільними ринковими можливостями й здібностями організації при заданому рівні ризиків. В основу розробки економічної стратегії ним був покладений SWOT-аналіз.

Потрібно врахувати, що це визначення було дано тоді, коли розвивалися методи стратегічного планування й про методи стратегічного менеджменту ще не було відомо. Тому наголос був зроблений на облік існуючих ринкових можливостей, а не на їх зміну. Адаптуючи формулювання економічної стратегії, дане К.Ендрюсом, установимо, що стратегія економічного зростання – це модель дій регіональних органів влади за забезпечення економічного зростання в потоці майбутніх змін. Мету стратегії економічного зростання в регіоні можна визначити як обґрунтоване економічне зростання й поліпшення його якості. Зміст стратегії визначається необхідністю “розчищення” проблемного поля зростання в регіоні – пошуку відповідей на національні та глобальні виклики, подолання слабких сторін господарювання, використання можливостей, які виникають, та ініціації інноваційних проектів за участю бізнесу, що означає посилення ролі регіональної адміністрації в шуканні способів впливу й накопичення ресурсів економічного зростання. У пропонувану мету логічно вписуються методи регіонального прогнозування та сучасних форм реалізації програм і проектів, що створюють умови для інноваційного розвитку.

Висновки. Для реалізації розроблених підходів стосовно формування ефективних стратегій регіонального розвитку потрібно:

1) внести відповідні зміни до Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку, які передбачатимуть урахування необхідності аналізу, ідентифікації та розробки програм розвитку окремих підсистем регіону: економічної, соціальної, екологічної та культурної, а також комплексний аналіз каркаса території з подальшим визначенням центрів конкурентоспроможності в його структурі;

2) відповідним міністерствам і відомствам у співпраці з науково-дослідними установами розробити типову схему комплексного аналізу каркаса території, який будується за принципом діяльності ключових функціональних підсистем регіону: економіки, соціальної сфери, екології та культури;

3) передбачити в стратегічному плануванні розвитку регіонів обов’язкове визначення кількісних та якісних характеристик представників творчого класу, а також формування їх іменної бази даних і програми їх імовірного залучення до реалізації стратегій регіонального розвитку;

4) запровадити необхідним елементом стратегій регіонального розвитку розробку на рівні окремих регіонів власної системи моніторингу, акумуляції й активації творчого класу регіону.

Таке комплексне бачення формування стратегій регіонального розвитку дозволить максимально ефективно використовувати наявну ресурсну базу, виявити основні центри конкурентоздатності територій, а також чітко визначати інституції та осіб, котрі втілюватимуть розроблені плани.

1. Гранберг А. Г. Основы региональной экономики / А. Г. Гранберг. – М. : Изд-во гос. ун-та “Высшая школа экономики”, 2003. – 495 с.
2. Некрасов Н. Н. Региональная экономика / Н. Н. Некрасов. – М. : Экономика, 1978. – 343 с.
3. Mrinska O. EU Regional policy: post-crisis reality / Mrinska O. – Режим доступу : http://regionalnyaktsenty.blogspot.com/2012/02/blog-post_20.html; Commission lays foundations to boost impact of cohesion investments after 2013 / <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1159&format>.

4. Territorial Agenda of the European Union 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eu2011.hu/TA2020.
5. Суспицын С. А. Развитие методов измерения пространственной трансформации экономики / С. А. Суспицын // Регион: экономика и социология. – 2007. – № 4. – С. 7.

Рецензенти:

Романюк М.Д. – доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту та маркетингу Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;

Кондур О.С. – кандидат економічних наук, професор кафедри економічної кібернетики Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

УДК 631.162

ББК 65.26: 65.32

Левандівський О.Т.

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АПК

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел.: 0342596176, факс: 0342231574,
e-mail: kfin@pu.if.ua

Анотація. У статті розглядається механізм державної підтримки агропромислового комплексу. Звертається увага на закордонний досвід. Наводяться конкретні заходи з підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

Ключові слова: державна підтримка, сільське господарство, бюджетна підтримка, державні інвестиції.

Annotation. The mechanism of state support of agroindustrial complex is examined in the article. Attention applies on foreign experience. Concrete measures over are brought from support of agricultural commodity producers.

Key words: state support, agriculture, budgetary support, public investment.

Вступ. Необхідність державної підтримки зумовлена тим, що центральна ланка АПК – сільське господарство в умовах ринку не може через свою специфіку успішно брати участь у міжгалузевій конкуренції. Через специфіку сільськогосподарського виробництва, а також нееквівалентність у товарообміні сільського господарства з іншими галузями економіки, низьку інвестиційну привабливість і купівельну спроможність населення країни та низку інших негативних чинників сучасне сільське господарство є низькорентабельною галуззю. Залишається невирішеною проблема платежів у сільському господарстві. Зростає кредиторська заборгованість сільськогосподарських товаровиробників.

Українське сільське господарство потребує сьогодні прямої державної підтримки. За рахунок неї підвищиться платоспроможність товаровиробників і поліпшиться інвестиційна привабливість. Це забезпечить поповнення обігових коштів сільськогосподарських товаровиробників, дозволить їм виступати позичальниками на фінансовому ринку.

Здійснення належної державної підтримки товаровиробників АПК багато в чому залежить від пріоритетів проведення економічної політики в країні, від ролі держави в регулюванні ринкової економіки, а її ефективність визначається наявністю відповідних механізмів реалізації. При цьому проблема визначення обсягів державної підтримки АПК зумовлена не лише загальноекономічними, але й політичними чинниками.